ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ДОМАРАЦЬКИЙ МИХАЙЛО БОГДАНОВИЧ

УДК 351.862.4

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки
та охорони громадського порядку

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий консультант: доктор наук з державного управління, професор
Шведун Вікторія Олександрівна,
Національний університет цивільного захисту України, завідувач кафедри менеджменту навчально-науково-виробничого центру

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
ДЄГТЯР Олег Андрійович,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, доцент кафедри менеджменту і публічного адміністрування

кандидат наук з державного управління
БРАТКО Богдан Едуардович,
Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Чернівецькій області, начальник сектору з питань запобігання та виявлення корупції

Захист відбудеться «7» серпня 2020 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, ауд. 3 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «7» липня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Н.С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах існує необхідність переосмислити спектр і характер загроз, що проявляються як у відношенні до окремих держав, так і для світової спільноти в цілому. Ускладнення технологічного потенціалу цивілізації, зростання населення та його урбанізація призводять до підвищення ризику виникнення різнохарактерних надзвичайних ситуацій надзвичайних ситуацій, зокрема, на критично важливих об’єктах. У зв'язку з цим все більш актуальними стають проблеми, пов'язані з подоланням різних кризових явищ, забезпеченням безпеки особистості, суспільства, держави в надзвичайних ситуаціях.

В даний час здатність держави і суспільства своєчасно розпізнавати передумови криз і катастроф, що можуть негативно вплинути на критичну інфраструктуру, а також ефективно боротися з ними стає одним з ключових завдань забезпечення національної безпеки.

Подібна ситуація обумовлена тим, що наслідки аварій, катастроф, стихійних та інших лих стають все більш масштабними і небезпечними для населення та сталого функціонування економіки. Аналіз надзвичайних ситуацій різних масштабів і наслідків свідчить про те, що загрозу національній безпеці можуть становити як окремі надзвичайні ситуації загальнодержавного і регіонального рівнів, так і річна сукупність надзвичайних ситуацій територіального, місцевого і локального масштабів.

Крім того, кризові явища, з якими зіткнулося наше суспільство, показали необхідність кардинальної зміни системи захисту населення і критично важливих об'єктів при надзвичайних ситуаціях, а також розробки та впровадження механізмів її функціонування.

Необхідно також прийняти до уваги, що питання змісту управлінських функцій, організаційної структури, основ функціонування і напрямів розвитку системи державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури зумовлюють необхідність вдосконалення державної політики у сфері забезпечення безпеки населення і територій при надзвичайних ситуаціях у мирний і воєнний час у взаємозв'язку з теоретичними проблемами державного будівництва.

Протягом останніх років в нашій країні була проведена велика робота по створенню та розвитку державних механізмів захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій різного характеру і масштабу. Зокрема, у Стратегії національної безпеки України окреслено пріоритети державної політики національної безпеки України до 2020 року. В цілому можна констатувати, що в Україні сформована і функціонує досить ефективна, соціально затребувана система захисту населення і територій. Разом з тим, масштабні перетворення в різних сферах життєдіяльності держави, збільшення кількості та масштабності терористичних актів привели до необхідності формування дієвої державної політики у сфері захисту

критично важливих об'єктів у випадках виникнення та розповсюдження надзвичайних ситуацій.

Отже, необхідним є вдосконалення процесів забезпечення державної безпеки критичної інфраструктури в сучасних умовах.

Значний внесок у дослідження проблем державного управління зробили такі науковці, як: Г.В. Атаманчук, В.Д. Бакуменко, І.І. Бодрова, О.В. Бойко-Бойчук, В. М. Вакуленко, А.О. Дєгтяр, С.М. Домбровська, В.К. Євдокименко, М.А. Латинін, В.М. Мороз, В.М. Нижник, Р.М. Рудніцька, В. В. Токовенко, О.О. Труш, А.О. Чечель, та інші.

Аналіз наукових джерел із проблематики державного управління у сфері національної безпеки, у тому числі − захисту населення і територій − свідчить, тут належить вагомий теоретичний доробок як українським, так і зарубіжним ученим. Зокрема, зазначеним питанням присвячено наукові праці таких авторів: Ю.А. Абрамов, С.О. Андреєв, В. А. Андронов, С.В. Бєлай, А.В. Бєлоусов, М. В. Болотських, Б.Е. Братко, П. Б. Волянський, А. Б. Качинський, В.В. Коврегін, В. А. Ліпкан, О. А. Мельниченко, Д. О. Полковниченко, В. О. Пономаренко, А.В. Ромін, В.П. Садковий, В.Ю. Стрельцов, Г.П. Ситник, М.В. Сунгуровський та ін.

Водночас деяким питанням цієї важливої з практичної точки зору та складної в теоретичному плані проблеми не приділено достатньої уваги. Ще недостатньо опрацьованими залишаються питання вироблення дієвих напрямів розвитку державного управління критично важливими об’єктами. Це й зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано у навчально-науково-виробничому центрі Національного університету цивільного захисту України відповідно до тематики науково-дослідної робот «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0115U002035). Роль здобувача полягає в обґрунтуванні методичних підходів і напрямів удосконалення державної політики захисту критичної інфраструктури в Україні. Крім того, дисертаційна робота виконувалася згідно тематики науково-дослідної роботи «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007), у межах якої автором вдосконалено систему державного управління критичною інфраструктурою в Україні.

Мета й завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного управління забезпеченням державної безпеки критично важливих об’єктів.

Необхідність досягнення поставленої мети зумовила визначення та вирішення таких завдань:

- розкрити сутність державного управління забезпеченням державної безпеки об'єктів критичної інфраструктури;

- визначити особливості формування державної системи захисту критичної інфраструктури;

- проаналізувати досвід зарубіжних країн стосовно державного управління забезпеченням державної безпеки критичної інфраструктури;

- окреслити специфіку державного управління забезпеченням державної безпеки критичної інфраструктури в Україні;

- здійснити оцінку вітчизняного нормативного й адміністративного забезпечення державного управління критичною інфраструктурою;

- вдосконалити державні механізми забезпечення безпеки та підвищення ефективності захисту критичної інфраструктури;

- виокремити напрями розвитку системи державного управління забезпеченням захисту критичної інфраструктури;

- запропонувати шляхи вдосконалення державної політики захисту критичної інфраструктури в Україні.

Об'єкт дослідження – державне управління безпекою інфраструктури життєзабезпечення населення і територій.

Предмет дослідження – державне управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дослідження виступають закономірності й принципи державного управління у сфері цивільного захисту. Для вирішення поставлених у роботі завдань було використано такі наукові методи:

- аналіз і синтез, індукція та дедукція – для деталізації предмета дослідження;

- узагальнення та порівняння – для дослідження закономірностей державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури в Україні та інших країнах;

- системний підхід – для обґрунтування дефініції комплексного механізму державного управління стратегічними ризиками критичної інфраструктури;

- ретроспективний аналіз – для оцінки кількості надзвичайних ситуацій на критично важливих об'єктах України;

- структурний підхід – для визначення взаємозв'язків між елементами державної системи захисту критичної інфраструктури;

- логіко-дескриптивний аналіз – для визначення напрямів трансформації державної системи моніторингу стану критичної інфраструктури;

Інформаційну базу дисертаційного дослідження складають чинні вітчизняні та закордонні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо питань державного управління, зокрема, у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, наукові напрацювання вітчизняних і

зарубіжних учених, періодичні видання, статистичні й аналітичні матеріали, особисті дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та розробленні теоретичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо формування та впровадження комплексу заходів, спрямованих на вдосконалення державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури.

Уперше:

- розроблено принципово новий підхід до вдосконалення державної системи захисту критичної інфраструктури, яка являє собою інтегрований комплекс реальних елементів, видів діяльності і процесів з цільовою поведінкою, логічно і функціонально упорядкованих, та спрямованих на забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури в певний час і у даному просторі, а також об'єднує в собі підсистеми цивільного захисту, фізичного захисту, кібернетичного захисту та антитерористичного захисту з метою досягнення синергетичного ефекту у процесах захисту об’єктів критичної інфраструктури від викликів і загроз популяційного, диференційованого й інтегрального походження;

- запропоновано напрями трансформації державної системи моніторингу стану критичної інфраструктури через створення центрів системного моніторингу й оперативного управління, комплексів одержання інформації про узагальнені параметри стану захищеності об'єктів критичної інфраструктури, а також систем і засобів телекомунікацій, збору, передачі даних та оповіщення на загальнодержавному, міжрегіональному, регіональному, муніципальному й об'єктовому рівнях, що уможливлює формування єдиного інформаційного простору системи моніторингу критичної інфраструктури на основі уніфікації і сумісності інформаційних, програмних і апаратних засобів;

удосконалено:

- методичний підхід до формування комплексного механізму державного управління стратегічними ризиками критичної інфраструктури, який, на відміну від існуючих, передбачає поєднання системно-правового, політичного, інформаційного, економічного й організаційно-адміністративного механізмів, та передбачає практичну реалізацію комплексу заходів з управління стратегічними ризиками для критичної інфраструктури з опорою на всю державну владну вертикаль;

- теоретичний підхід до державної протидії стратегічним ризикам і загрозам для критичної інфраструктури, який, на відміну від існуючих, передбачає пріоритетну реалізацію системного комплексу організаційних, технічних, фінансових та інших заходів попереджувального та реагувального характеру, які виробляються на основі експертно-аналітичних методів вирішення ряду взаємопов'язаних завдань щодо ідентифікації, оцінки та ранжування часткових та інтегральних стратегічних загроз критичній інфраструктурі на загальнодержавному та регіональному рівнях за наявності

політичного, правового, інституційного, адміністративного, економічного, науково-технічного та техніко-технологічного забезпечення;

- практичний підхід до формування державної політики у сфері забезпечення безпеки автоматизованих систем управління критичною інфраструктурою через інтеграцію в єдині комплекси автоматизованих систем управління критично важливими об’єктами й інших інформаційних систем, що використовуються в управлінні виробничими і транспортними структурами, а також адміністративними і фінансовими ресурсами, що в сукупності уможливлює створення єдиної державної системи виявлення і попередження комп'ютерних атак на критичну інформаційну інфраструктуру та оцінку рівня реальної захищеності її елементів;

дістали подальшого розвитку:

- послідовність етапів забезпечення функціональності системи раннього попередження прояву кризових ситуацій в якості аналітичного процесу, який спирається на ідентифікацію областей і секторів критичної інфраструктури на національному, регіональному та локальному рівні, а також ідентифікацію релевантних ризиків для секторів критичної інфраструктури з точки зору збереження їх безпеки, функціональності, економічної та суспільної стабільності з урахуванням специфіки критично важливих об’єктів державної та приватної сфер;

- напрями трансформації державної політики захисту критичної інфраструктури в Україні, яка передбачає наявність таких складових: політика «легких мішеней», політика національної безпеки, антитерористична політика, політика кібербезпеки, спрямованих на забезпечення комплексного захисту критичної інфраструктури, включаючи оцінку рівня реальної захищеності елементів критичної інфраструктури шляхом консолідації зусиль органів державної влади й інститутів громадянського суспільства за допомогою комплексного використання правових, організаційних, технічних, соціально-економічних, спеціальних та інших заходів підтримки необхідного рівня безпеки;

- понятійний апарат науки «Державне управління» шляхом уточнення сутності категорій *«державний захист критичної інфраструктури»,* який являє собою сукупність організаційних і технічних заходів, орієнтованих на забезпечення захисту секторів критичної інфраструктури від різнохарактерних загроз як у разі появи надзвичайних чи кризових ситуацій, так і від наслідків ненавмисних дій, які могли б завдати шкоди для критичної інфраструктури через організуючий і регулюючий вплив системи державних органів; *«захищеність критично важливих об'єктів»*, під яким слід розуміти стан, при якому у відношенні до об'єктів критичної інфраструктури державою забезпечуються умови для запобігання виникнення потенційної небезпеки і подолання або зниження до мінімального рівня негативних наслідків кризових ситуацій природного і техногенного характеру, а також ситуацій, викликаних проявами тероризму.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних рекомендацій і пропозицій, які можуть використовуватись у науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для подальшої розробки концептуальних засад розвитку критичної інфраструктури в Україні; у процесі державного управління функціонуванням критично важливих об'єктів – як основа для вдосконалення державної політики України захисту критичної інфраструктури; у межах функціонування органів самоврядування – щодо вдосконалення державної системи захисту критичної інфраструктури; у процесі розробки нормативно-правового інструментарію – під час формування понятійно-категоріального апарату та нормативних засад державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури.

Запропонований автором практичний підхід до формування державної політики у сфері забезпечення безпеки автоматизованих систем управління критичною інфраструктурою був використаний у процесі функціонування Департаменту інфраструктури Волинської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження від 14.05.2019 р. № 294/01-17/2-19). Результати досліджень автора стосовно державної протидії стратегічним ризикам і загрозам для критичної інфраструктури були використані в практичній діяльності Управління Західного офісу Держаудитслужби у Волинській області (довідка про впровадження від 14.05.2019 р. № 13-03-09-14/1592-2020).

Крім того, теоретичні положення та наукові результати дослідження роботи використано в роботі Національного університету цивільного захисту України (акт б/н від 21.11.2019).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науково-дослідною роботою автора, яка містить теоретичні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки та пропозиції, що були отримані автором особисто, та в сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо розробки та впровадження комплексу заходів щодо підвищення рівня державної безпеки критичної інфраструктури.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів та молодих учених «Фінансова система та економічна безпека: стан, проблеми, ефективність» (м. Київ, 23 листопада 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційне підприємництво, менеджмент, фінанси: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (Львів, 23 листопада 2019 року), науково-практичній конференції за міжнародною участю «Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об'єднаних територіальних громад» (м. Дніпро, 30 жовтня – 29 листопада 2019 р.), Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 18−19 березня 2020 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ»

(м. Херсон, 25 березня 2020 р.) та XXVIII науково-практичній конференції MicroCAD-2020(м. Харків, жовтень, 2020 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження за темою дисертації відображено у 12 наукових працях, у тому числі 5 статей опубліковано в спеціалізованих фахових виданнях України, 1 стаття – у закордонному виданні відповідно до напряму дослідження, 6 – тези доповідей на конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 3, 4 авт. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 259 сторінок, з них 224 сторінки основного тексту. Робота містить 6 рисунків, 10 таблиць та 3 додатки (на чотирьох сторінках). Список використаних джерел містить 251 найменування (на 31 сторінці).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, окреслено її зв’язок із науковими дослідженнями Національного університету цивільного захисту України, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, представлено дані щодо їх апробації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури»* – надано сутнісну характеристику критичної інфраструктури як об'єкту державного управління, описано механізми державного управління захистом об'єктів критичної інфраструктури, охарактеризовано державну систему забезпечення безпеки і захисту критичної інфраструктури.

Встановлено, що об'єкти критичної інфраструктури це − об'єкти, порушення або припинення функціонування яких призводить до втрати управління економікою України, її регіонів або муніципальних утворень, а також до істотного зниження безпеки життєдіяльності населення, яке проживає на цих територіях, на тривалий період.

Слід при цьому відзначити, що серед категорій критично важливих об'єктів, які підлягають державному управлінню, передбачається виділити наступні об'єкти, що реалізують важливі державно-управлінські функції; об'єкти життєзабезпечення населення, об'єкти транспортного призначення; потенційно небезпечні об'єкти; об'єкти оборонного призначення; об'єкти з постійним або періодичним масовим скупченням людей; об'єкти історії та культури.

Розглядаючи всю сукупність загроз критично важливих об'єктів, їх можна умовно розділити на дві групи: загрози для критично важливого об'єкту; загрози від критично важливого об'єкту. Зокрема, перша група об'єднує типові внутрішні загрози (локальні пошкодження систем життєзабезпечення, злочинність, крадіжки, правопорушення, вчинені на

побутовій основі, нещасні випадки тощо). На запобігання цих загроз спрямована повсякденна діяльність правоохоронних органів і внутрішніх структур безпеки об'єктів.

Друга група об'єднує загрози, які становлять небезпеку життєдіяльності населення, довколишнім населеним пунктам, джерелами яких є самі критично важливі об'єкти.

У процесі державного управління функціонуванням об'єктів критичної інфраструктури слід виділяти два рівні, для кожного з яких характерним є певний зміст. Зокрема, перший рівень включає управлінську діяльність аналітичного, науково-прогностичного й організаційного характеру. Її результатом, перш за все, є визначення стратегій управління при зовнішніх впливах, а також організація механізму їх реалізації з урахуванням соціальних, економічних та інших факторів. Другий рівень процесу державного управління функціонуванням об'єктами критичної інфраструктури стосується організаційно-технічних систем. Базовими елементами системи державного управління на цьому рівні є такі: функціональний контур і інформаційні технології; методи і засоби підготовки і прийняття управлінських рішень; методичний апарат аналізу й оцінки ризику з урахуванням соціальних, економічних та інших аспектів.

Основними завданнями механізмів державного управління захистом об'єктів критичної інфраструктури як складових механізмів державного управління у сфері цивільного захисту є такі: реалізація в межах своєї компетенції державної політики в галузі цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення пожежної безпеки та безпеки людей на водних об'єктах; здійснення в межах своєї компетенції управління в галузі цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення пожежної безпеки та безпеки людей на водних об'єктах; реалізація контрольних функцій у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення пожежної безпеки та безпеки людей на водних об'єктах;здійснення в межах своєї компетенції діяльності з організації та ведення цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та пожеж, забезпечення безпеки людей на водних об'єктах, а також екстреного реагування при надзвичайних ситуаціях загальнодержавного рівня.

У цілому, державна система моніторингу стану критично важливих об’єктів повинна забезпечувати виконання наступних функцій: збір, обробка, аналіз, зберігання та передача інформації про: місцезнаходження узагальнених параметрів стану захищеності об'єктів критичної інфраструктури; маршрути транспортування вантажів та інших необхідних даних; інформаційну підтримку робіт, що виконуються з метою підготовки та реалізації заходів щодо забезпечення безпечного функціонування об'єктів критичної інфраструктури, попередження і локалізації кризових ситуацій, а також ліквідації їх наслідків; підготовку інтегральних оцінок (моделей) кризових ситуацій щодо об'єктів критичної інфраструктури й оцінку їх можливих наслідків; прогнозування загроз об'єктам критичної інфраструктури та динаміку зміни стану їх захищеності під впливом

природних, техногенних та інших факторів; ведення інформаційних баз даних для забезпечення підтримки прийняття і реалізації управлінських рішень щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури; надання в установленому порядку інформаційних ресурсів системи моніторингу, забезпечення захисту цих ресурсів від несанкціонованого впливу; формування єдиного інформаційного простору системи моніторингу на основі уніфікації і сумісності інформаційних, програмних і апаратних засобів; інформаційне забезпечення реалізації міжнародних договорів і угод у сфері моніторингу об'єктів критичної інфраструктури.

Система моніторингу стану критично важливих об’єктів передбачає загальнодержавний, міжрегіональний, регіональний, муніципальний та об'єктовий рівні. При цьому до складу системи моніторингу кожного рівня повинні бути включені: центри системного моніторингу й оперативного управління (далі − центри моніторингу); системи, комплекси і засоби одержання інформації про узагальнені параметри стану захищеності об'єктів критичної інфраструктури; системи й засоби телекомунікацій, збору, передачі даних та оповіщення.

У **другому розділі** – «*Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури*» – проаналізовано досвід зарубіжних країн стосовно державного управління критичною інфраструктурою, виокремлено специфіку державного управління критичною інфраструктурою в Україні, здійснено оцінку вітчизняного нормативного й адміністративного забезпечення державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури.

Аналіз організаційно-правових засад державного управління захистом критичної інфраструктури в кризових ситуаціях в США і країнах Західної Європи, зокрема, дозволив виділити такі основні риси цієї діяльності: системи управління з дій у кризових ситуаціях мають державний статус; діяльність з попередження та ліквідації кризових ситуаціях є важливою соціальною функцією кожної держави і реалізується більшістю державних структур; право введення особливого режиму діяльності органів управління та населення в зоні лиха надано не тільки главі держави, але й главам суб'єктів держави (наприклад, губернаторам штатів у США); фінансування діяльності щодо захисту критичної інфраструктури в кризових ситуаціях здійснюється переважно по лінії реалізації державних програм; акценти в правовому регулюванні ризику все більше зміщуються у бік превентивних заходів.

Слід при цьому зазначити, що деякі країни не мають спеціального регулятора у сфері кібербезпеки критичної інфраструктури, але натомість наділяють офіційне представництво широкими повноваженнями з підтримки безпеки в національному кіберпросторі.

Однак інформований вибір стратегії управління кібербезпекою критичної інфраструктури можливий лише для тих держав, які знаходяться в самому початку цього шляху. Згідно з даними Міжнародного союзу електрозв’язку, офіційний департамент із захисту критичної інфраструктури так чи інакше працює в більшості країн світу. Цей орган, через брак

державного регулятора, може офіційно або неофіційно виступати також у ролі відомства відповідального за всі аспекти національної кібербезпеки.

Нижче наведено результати аналізу надзвичайних ситуацій виключно на об’єктах критичної інфраструктури. Так, у табл. 1 представлено відповідний розподіл надзвичайних ситуацій в Україні у 2018 та 2019 роках.

Таблиця 1

Кількість надзвичайних ситуацій на різнохарактерних об’єктах критичної інфраструктури України у 2018 та 2019 роках

Причина походження надзвичайних ситуацій	Кількість у 2018 році	Кількість у 2019 році
Раптове руйнування будівель і споруд	0	3
Аварії в електроенергетичних системах	1	4
Аварії у системах життєзабезпечення	5	0
Разом	6	7

Джерело: складено на підставі статистичних даних ДСНС України

З табл. 1 можна побачити, що аварії у системах забезпечення займали у 2018 році найбільший відсоток від загальної кількості надзвичайних ситуацій на різнохарактерних об’єктах критичної інфраструктури України – 83,3%.

Що стосується 2019 року, то протягом цього періоду 57,1% склали аварії в електроенергетичних системах. Відповідно, вони посідають перше місце надзвичайних ситуацій на різнохарактерних об’єктах критичної інфраструктури України.

Ключовим державним органом в Україні стосовно регулювання стану критичної інфраструктури є Державна служба України з надзвичайних ситуацій (Далі – ДСНС України). Що стосується нормативно-правового забезпечення державного управління критичною інфраструктурою в Україні, то в нинішніх умовах присутні лише окремі державні документи, що містять норми відносно вказаного напряму. Необхідно відмітити, що в Україні існує декілька нормативно-правових актів, що регулюють інформаційну безпеку об’єктів критичної інфраструктури. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об’єктів критичної інфраструктури» від 19 червня 2019 р. № 518. Щодо безпосередніх правових норм державного регулювання критичної інфраструктури в Україні, то присутній лише законопроект «Про критичну інфраструктуру та її захист», який, зокрема, передбачає розмежування органів державної влади щодо визначених секторів захисту критично важливих об’єктів.

У цілому, враховуючи описану вище ситуацію щодо організаційного та нормативного забезпечення державного управління критичною інфраструктурою в Україні, комплексне створення державної системи захисту критичної інфраструктури передбачається на термін з 2017 по 2027 роки. Зазначена система визначає створення якісно нового рівня державного управління у цій сфері: вироблення сучасних інноваційних підходів до управління ризиками безпеки критичної інфраструктури; оптимізоване

застосування наявних ресурсів, гнучке і швидке реагування на інциденти і кризи.

У **третьому розділі** – «*Шляхи удосконалення державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури в Україні*»– вдосконалено державні механізми забезпечення безпеки та підвищення ефективності захисту критичної інфраструктури, виокремлено напрями розвитку системи державного управління захистом критичної інфраструктури, запропоновано підходи до вдосконалення державної політики захисту критичної інфраструктури в Україні.

Для практичної реалізації заходів державного управління стосовно стратегічних ризиків для критичної інфраструктури повинні застосовуватися системно-правовий, політичний, інформаційний, економічний й організаційно-адміністративний механізми у межах комплексного механізму державного управління критичною інфраструктурою (рис. 1).

Зокрема, щодо системно-правового механізму вимагається розробка на загальнодержавному та регіональному рівнях нового і розвиток чинного законодавства, яке дозволить охопити найбільш важливі, значущі і пріоритетні з точки зору національної безпеки держави види стратегічних ризиків для критичної інфраструктури й обумовлені ними загрози. У межах політичного механізму, насамперед, необхідно офіційне визнання на вищому рівні концепції державного управління стратегічними ризиками для критичної інфраструктури як методологічної основи вирішення завдання забезпечення сталого розвитку України. Інформаційний механізм повинен забезпечувати координацію компетентним органом, починаючи від введення складу і показників стратегічних ризиків для критичної інфраструктури, оцінки очікуваного збитку від їх реалізації, до їх подання органам державного управління, засобам масової інформації та громадськості в зручному і зрозумілому вигляді. Економічний механізм зниження стратегічних ризиків для критичної інфраструктури повинен включати як пряме державне регулювання на основі цільових витрат державних бюджетів, так і непряме державне регулювання за рахунок вдосконалення податкового та кредитного механізмів щодо зниження податкового навантаження. Щодо удосконалення організаційно-адміністративних механізмів потрібно створення в рамках проведеної в державі адміністративної реформи державного компетентного органу – «стратегічного ризик-менеджера» – з усім необхідним для його функціонування і повноцінною координацією інфраструктури.

Приймаючи до уваги вищезазначене, система державного управління стосовно захисту критичної інфраструктури має включати два рівня прийняття рішень: загальнодержавний, регіональний, а також відповідні механізми: політичні, правові, інституційні, адміністративні, економічні, науково-технічні та ін.

Рис. 1. Комплексний механізм державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури в Україні

Джерело: авторська розробка

При цьому доцільно запропонувати такий склад компонентів комплексної державної політики, які чинять значний вплив на забезпечення безпеки об’єктів критичної інфраструктури, але можуть бути не обов'язково або повністю присвячені цілям захисту об’єктів критичної інфраструктури: політика щодо «легких мішеней», політика національної безпеки, антитерористична політика та політика кібербезпеки.

ВИСНОВКИ

У дисертації обґрунтовано теоретичні засади та розроблено науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення процесів державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури. Основні висновки за результатами проведеного дослідження такі:

1. Розкрито сутність державного управління забезпеченням державної безпеки об'єктів критичної інфраструктури. Обґрунтовано, що у процесі державного управління об'єктами критичної інфраструктури слід виділяти два рівні, для кожного з яких характерним є певний зміст.

Зокрема, перший рівень включає управлінську діяльність аналітичного, науково-прогностичного й організаційного характеру. Її результатом, перш за все, є визначення стратегій управління при зовнішніх впливах, а також організація механізму їх реалізації з урахуванням соціальних, економічних та інших факторів. Другий рівень процесу державного управління функціонуванням об'єктів критичної інфраструктури стосується організаційно-технічних систем. Базовими елементами системи державного управління на цьому рівні є такі: функціональний контур і інформаційні технології; методи і засоби підготовки і прийняття управлінських рішень; методичний апарат аналізу й оцінки ризику з урахуванням соціальних, економічних та інших аспектів.

2. Визначено особливості формування державної системи захисту критичної інфраструктури. Показано, що формування державної системи захисту критичної інфраструктури України при надзвичайних ситуаціях і терористичних актах підпорядковане дії великого і тісно пов'язаного між собою кола закономірностей. Їх доцільно об'єднати в дві великі групи, що відображають соціально-економічний і організаційний характер будівництва системи.

Зокрема, група закономірностей соціально-економічного характеру відображає зв'язок формування системи забезпечення безпеки населення і захисту критично важливих об'єктів України при надзвичайних ситуаціях і терористичних актах з зовнішніми і внутрішніми умовами розвитку суспільства і держави. Інша група закономірностей носить організаційний характер і виражає ті внутрішні складові, які притаманні тільки даній системі, та становлять особливості її формування в порівнянні з іншими державними системами та характеризує взаємозв'язок між складовими елементами системи, а також внутрішню логіку формування кожної з них.

3. Проаналізовано досвід зарубіжних країн стосовно державного управління забезпеченням державної безпеки критичної інфраструктури. Зокрема, виділено такі основні риси цієї діяльності: системи управління з дій у кризових ситуаціях мають державний статус; діяльність з попередження та ліквідації кризових ситуаціях є важливою соціальною функцією кожної держави і реалізується більшістю державних структур; право введення особливого режиму діяльності органів управління та населення в зоні лиха надано не тільки главі держави, але й главам суб'єктів держави (наприклад, губернаторам штатів у США); фінансування діяльності щодо захисту критичної інфраструктури в кризових ситуаціях здійснюється переважно по лінії реалізації державних програм; акценти в правовому регулюванні ризику все більше зміщуються у бік превентивних заходів.

Зазначено, що деякі країни не мають спеціального регулятора у сфері кібербезпеки критичної інфраструктури, але натомість наділяють офіційне представництво широкими повноваженнями з підтримки безпеки в національному кіберпросторі. Підкреслено, що інформований вибір стратегії управління кібербезпекою критичної інфраструктури можливий лише для тих держав, які знаходяться в самому початку цього шляху. Згідно з даними Міжнародного союзу електрозв'язку, офіційний департамент із захисту критичної інфраструктури так чи інакше працює в більшості країн світу. Цей орган, через брак державного регулятора, може офіційно або неофіційно виступати також у ролі відомства відповідального за всі аспекти національної кібербезпеки.

4. Окреслено специфіку державного управління забезпеченням державної безпеки критичної інфраструктури в Україні. Відзначено, що в сучасний період перед державним управлінням, зокрема, стосовно забезпечення безпеки критичної інфраструктури в Україні об'єктивно стоять наступні цілі: формування нових інститутів державної влади та оптимізація діяльності існуючої системи виконавчої влади (адміністративна реформа); розгортання і зміцнення суспільних інститутів, що забезпечують стійкий демократизм суспільства і держави; створення і впровадження в життя соціальних і адміністративно-правових регуляторів, що гарантують конституційно проголошений комплекс прав, свобод і обов'язків громадян України; формування і практична реалізація державної політики, спрямованої на забезпечення безпеки населення і захист об'єктів критичної інфраструктури; забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки регіонів України та сприятливих мирних умов для їх життєдіяльності; досягнення гармонійного, збалансованого і взаємопов'язаного розвитку регіонів у взаємодії з центром на основі поглиблення процесів формування і функціонування загальноукраїнського ринку.

5. Здійснено оцінку вітчизняного нормативного й адміністративного забезпечення державного управління критичною інфраструктурою. Відмічено, що в Україні існує декілька нормативно-правових актів, що регулюють інформаційну безпеку об'єктів критичної інфраструктури.

Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об’єктів критичної інфраструктури» від 19 червня 2019 р. № 518. Щодо безпосередніх правових норм державного управління критичною інфраструктурою в Україні, то присутній лише законопроект «Про критичну інфраструктуру та її захист», який, зокрема, передбачає розмежування органів державної влади щодо визначених секторів захисту критично важливих об’єктів. Вище зазначене дозволяє стверджувати, що в сучасних умовах адміністративно-правове забезпечення захисту критичної інфраструктури в Україні потребує суттєвого вдосконалення враховуючи відсутність специфічних нормативно-правових актів щодо цієї сфери, а також функціонального розгалуження органів державної влади та місцевого самоврядування, оскільки ключовим органом державної виконавчої влади відносно захисту критично важливих об’єктів є Державна служба України з надзвичайних ситуацій з урахуванням вірогідності виникнення на цих об’єктах аварій природного і техногенного характеру.

6. Вдосконалено державні механізми забезпечення безпеки та підвищення ефективності захисту критичної інфраструктури. Обґрунтовано, що для практичної реалізації заходів державного управління стосовно стратегічних ризиків для критичної інфраструктури повинні застосовуватися системно-правовий, політичний, інформаційний, економічний й організаційно-адміністративний механізми у межах комплексного механізму державного управління критичною інфраструктурою.

Зокрема, щодо системно-правового механізму вимагається розробка на загальнодержавному та регіональному рівнях нового і розвиток чинного законодавства, яке дозволить охопити найбільш важливі, значущі і пріоритетні з точки зору національної безпеки держави види стратегічних ризиків для критичної інфраструктури й обумовлені ними загрози.

Обґрунтовано, що основним шляхом вдосконалення нормативно-правового механізму забезпечення безпеки критично важливих об'єктів є прийняття базового закону в даній сфері, який би визначив основні поняття, види і категорії критично важливих об'єктів, а також встановив би вимоги щодо забезпечення безпеки окремих категорій таких об'єктів.

У межах політичного механізму, насамперед, необхідно офіційне визнання на вищому рівні концепції державного управління стратегічними ризиками для критичної інфраструктури як методологічної основи вирішення завдання забезпечення сталого розвитку України.

Інформаційний механізм повинен забезпечувати координацію компетентним органом, починаючи від введення складу і показників стратегічних ризиків для критичної інфраструктури, оцінки очікуваного збитку від їх реалізації, до їх подання органам державного управління, засобам масової інформації та громадськості в зручному і зрозумілому вигляді.

Економічний механізм зниження стратегічних ризиків для критичної інфраструктури повинен включати як пряме державне регулювання на основі

цільових витрат державних бюджетів, так і непряме державне регулювання за рахунок вдосконалення податкового та кредитного механізмів щодо зниження податкового навантаження.

Щодо удосконалення організаційно-адміністративних механізмів потрібно створення в рамках проведеної в державі адміністративної реформи державного компетентного органу − «стратегічного ризик-менеджера» − з усім необхідним для його функціонування і повноцінною координацією інфраструктури. Реформа органів державної влади потребуватиме залучення висококваліфікованих ризик-менеджерів в структурах управління на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях.

7. Виокремлено напрями розвитку системи державного управління забезпеченням захисту критичної інфраструктури. Доведено, що система державного управління стосовно захисту критичної інфраструктури має включати два рівня прийняття рішень: загальнодержавний; регіональний, а також відповідні механізми: політичні, правові, інституційні, адміністративні, економічні, науково-технічні та ін. Зазначено, що для кожного з рівнів повинні бути визначені відповідні повноваження та визначена ступінь відповідальності за прийняті рішення: на загальнодержавному − по управлінню зовнішніми та внутрішніми стратегічними ризиками для критичної інфраструктури, на регіональному − внутрішніми ризиками для критичної інфраструктури.

8. Запропоновано шляхи вдосконалення державної політики захисту критичної інфраструктури в Україні. Запропоновано склад компонентів комплексної державної політики, які чинять значний вплив на забезпечення безпеки об’єктів критичної інфраструктури, але можуть бути не обов'язково або повністю присвячені цілям захисту об’єктів критичної інфраструктури: політика щодо «легких мішеней», політика національної безпеки, антитерористична політика та політика кібербезпеки. Виокремлено комплекс заходів, що забезпечують реалізацію основних механізмів й етапів впровадження державної політики у сфері забезпечення безпеки автоматизованих систем управління критичної інфраструктури через консолідацію зусиль органів державної влади та інститутів громадянського суспільства, спрямованих на захист інтересів України: правові, організаційні, технічні, соціально-економічні та спеціальні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Домарацький М. Б. Забезпечення безпеки та підвищення ефективності захисту критично важливих об'єктів на державному рівні / М. Б. Домарацький // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2019. – Вип. 14. – С. 82–85.

2. Домарацький М.Б. Методика державного категорування критично важливих об’єктів / М.Б. Домарацький // Держава та регіони. – 2019. − № 4(68). – С. 278 – 281. – (Серія «Державне управління»).

3. Домарацький М. Б. Особливості формування та функціонування державної системи моніторингу стану об’єктів критичної інфраструктури / М. Б. Домарацький // Право та державне управління. – 2019. − № 4. – С. 170–174.

4. Домарацький М. Б. Нормативне й адміністративне забезпечення державного регулювання критичної інфраструктури в Україні: аналіз і оцінка / М. Б. Домарацький // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – 2020. – Вип. 1(12). – (Здано до друку). – (Серія «Державне управління»).

5. Домарацький М. Б. Специфіка державного регулювання критичної інфраструктури в Україні / М. Б. Домарацький // Публічне управління та митне адміністрування. – 2020. − № 2(25). – (Здано до друку).

Публікації в закордонних наукових виданнях за фахом:

6. Домарацкий М. Б. Научные основы государственного управления критической инфраструктурой в Украине [Электронный ресурс] / М. Б. Домарацкий // East Journal of Security Studies. – 2018. – Вып. 1(3). – Режим доступа : http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/10664/1/domaratskyejss.pdf

Матеріали конференцій:

7. Домарацький М.Б. Аналіз загроз у процесі категоріювання об’єктів критичної інформаційної інфраструктури на державному рівні / М. Б. Домарацький // Інноваційне підприємництво, менеджмент, фінанси: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: ЛЕФ, 2019. – Ч. 2. – С. 104–105.

8. Домарацький М. Б. Впровадження державних заходів щодо антикризової діяльності відносно захисту регіональної критичної інфраструктури / М. Б. Домарацький // Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об'єднаних територіальних громад: матеріали науково-практичної конференції за міжнародною. − Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. – С. 74–75.

9. Домарацький М. Б. Особливості категоріювання об’єктів критичної інформаційної інфраструктури / М. Б. Домарацький // Фінансова система та економічна безпека: стан, проблеми, ефективність: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених. - К.: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2019. – Ч. 2. – С. 91–92.

10. Домарацький М. Б. Актуальні проблеми державного управління захистом критичної інфраструктури в Україні / М. Б. Домарацький // IV

Всеукраїнська науково-практична конференція «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ»: збірник тез. –Херсон : Херсонський державний аграрно-економічний університет, 2020. – С. 159–161.

11. Домарацький М. Б. Особливості імплементації міжнародного досвіду забезпечення безпеки критичної інфраструктури в українську практику державного управління / М. Б. Домарацький // Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Х. : НУЦЗУ, 2020. – С. 54–56.

12. Домарацький М. Б. Реформування процесів державного управління критичною інфраструктурою / М. Б. Домарацький // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, здоров'я: тези доповідей XXVII науково-практичної конференції MicroCAD-2020. – Ч. IV. – Х. : НТУ «ХПІ», 2020. – (Здано до друку).

АНОТАЦІЯ

Домарацький М.Б. «Державне управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури в Україні».– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05–державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2020.

Дисертаційну роботу присвячено обґрунтуванню й розробці теоретичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного управління забезпеченням безпеки критичної інфраструктури в Україні.

Надано сутнісну характеристику критичної інфраструктури як об'єкту державного управління, описано механізми державного управління захистом об'єктів критичної інфраструктури, охарактеризовано державну систему забезпечення безпеки і захисту критичної інфраструктури.

Проаналізовано досвід зарубіжних країн стосовно державного управління критичною інфраструктурою, виокремлено специфіку державного управління критичною інфраструктурою в Україні, здійснено оцінку вітчизняного нормативного й адміністративного забезпечення державного управління критичною інфраструктурою.

Удосконалено державні механізми забезпечення безпеки та підвищення ефективності захисту критичної інфраструктури, виокремлено напрями розвитку системи державного управління захистом критичної інфраструктури, запропоновано підходи до вдосконалення державної політики захисту критичної інфраструктури в Україні.

Обґрунтовано, що для практичної реалізації заходів державного управління стосовно стратегічних ризиків для критичної інфраструктури повинні застосовуватися: системно-правовий, політичний, інформаційний,

економічний й організаційно-адміністративний механізми у межах комплексного механізму державного управління критичною інфраструктурою.

Запропоновано шляхи вдосконалення державної політики захисту критичної інфраструктури в Україні. Розроблено комплекс заходів, що забезпечують реалізацію основних механізмів й етапів впровадження державної політики у сфері забезпечення безпеки автоматизованих систем управління критичної інфраструктури.

Ключові слова: державне управління, захист критичної інфраструктури, критично важливі об'єкти, державна система безпеки, стратегічні ризики для критичної інфраструктури.

АННОТАЦИЯ

Домарацкий М.Б. «Государственное управление обеспечением безопасности критической инфраструктуры в Украине».– Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по государственному управлению по специальности 25.00.05–государственное управление в сфере государственной безопасности и охраны общественного порядка. Национальный университет гражданской защиты Украины, Харьков, 2020.

Диссертационная работа посвящена обоснованию и разработке теоретических основ и научно-практических рекомендаций по совершенствованию государственного управления обеспечением безопасности критической инфраструктуры в Украине.

Представлена сущностная характеристика критической инфраструктуры как объекта государственного управления, описаны механизмы государственного управления защитой объектов критической инфраструктуры, охарактеризована государственная система обеспечения безопасности и защиты критической инфраструктуры.

Проанализирован опыт зарубежных стран по государственному управлению критической инфраструктурой, выявлена специфика государственного управления критической инфраструктурой в Украине, осуществлена оценка отечественного нормативного и административного обеспечения государственного управления критической инфраструктурой.

Усовершенствованы государственные механизмы обеспечения безопасности и повышения эффективности защиты критической инфраструктуры, выделены направления развития системы государственного управления защитой критической инфраструктуры, предложены подходы к совершенствованию государственной политики защиты критической инфраструктуры в Украине.

Обосновано, что для практической реализации мер государственного управления в отношении стратегических рисков для критической инфраструктуры должны применяться: системно-правовой, политический, информационный, экономический и организационно-административный механизмы в рамках комплексного механизма государственного управления

критической инфраструктурой.

Предложены пути совершенствования государственной политики защиты критической инфраструктуры в Украине. Разработан комплекс мер, обеспечивающих реализацию основных механизмов и этапов внедрения государственной политики в сфере обеспечения безопасности автоматизированных систем управления критической инфраструктуры.

Ключевые слова: государственное управление, защита критической инфраструктуры, критически важные объекты, государственная система безопасности, стратегические риски для критической инфраструктуры.

ANNOTATION

Domaratskyy M. B. «Public administration of critical infrastructure security in Ukraine».– Manuscript.

Dissertation on competition of Candidate of Sciences degree in Public Administration by specialty 25.00.05 – public administration in the sphere of state security and protection of public order.– National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv, 2020.

The thesis is devoted to justification and development of theoretical foundations and scientific and practical recommendations for improving of the public administration of critical infrastructure in Ukraine.

The essential characteristic of critical infrastructure as an object of public administration is presented, the mechanisms of public administration of protection of critical infrastructure facilities are described, and state system of ensuring of security and protection of critical infrastructure is described.

The experience of foreign countries on public administration of critical infrastructure is analyzed, the specifics of public administration of critical infrastructure in Ukraine are revealed, the assessment of domestic normative and administrative support of public administration of critical infrastructure is carried out.

The state mechanisms on ensuring security and improving of effectiveness of protection of critical infrastructure are improved, the directions of development of the system of public administration of critical infrastructure protection are identified, and the approaches to improvement of state policy of protection of critical infrastructure in Ukraine are proposed.

It is justified that the system and legal, political, information, economic and organizational and administrative mechanisms within the framework of the integrated mechanism of public administration of critical infrastructure should be applied for the practical implementation of public administration measures concerning strategic risks for critical infrastructure.

The ways to improve the state policy of protection of critical infrastructure in Ukraine are proposed. A set of measures to ensure implementation of the main mechanisms and stages of realization of the state policy in the field of security of automated management systems of critical infrastructure are developed.

Keywords: public administration, critical infrastructure protection, critical facilities, state security system, strategic risks for critical infrastructure.

Відповідальна за випуск *Шведун Вікторія Олександрівна*

Підписано до друку 30.06.2020 р.
Формат 60х84 $^{1}/_{16}$. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.